

se u Boga i narod, da će mi iskrenu dobru volju za dobro uzeti“. Uspomena će Josipu Torbaru vjekovati u ovoj akademiji i u hrvatskom narodu. Vječna mu slava!

IV.

Na koncu svečane sjednice čitao je akademik dr. *Milivoj Šrepeš* svoju razpravu: „Sigetski junak u povjesti hrvatskoga pjesništva“. Kako akademija namjerava u travnju buduće godine u posebnoj sjednici podati čast otcu hrvatske umjetne poezije Marku Maruliću, prikazao je predavač u ovoj razpravi, kako je hrvatsko pjesništvo opjevalo sigetski boj. Nema drugoga historijskog događaja, koji bi se mogao tako zgodno pratiti diljem četiriju stoljeća hrvatskoga pjesništva, te se na taj način podaje prilika, da se ujedno iztaknu glavni momenti u razvoju naše poezije. Sigetsko junačstvo Nikole Zrinjskoga trepti kao zvijezda nad hrvatskim umjetnim pjesništvom; ovaj izbor nije slučajna, nego je izazvan samim prilikama hrvatskoga naroda. Odkako se javlja umjetna poezija naša, Hrvati vojuju s Turcima, te se i narodu i pjesnicima Nikola Zrinjski činio najizrazitijim reprezentantom onoga heroizma, koji je četiri stoljeća iscrpljivao snagu hrvatskoga naroda. Prosti je narod našao svoj ideal u liku Kraljevića Marka, a umjetna ga je naša poezija tražila u osobi sigetskoga junaka. I Jelačić u mladenačkoj svojoj pjesmi klanja se sjeni sigetskoga Leonide. „Junak duh“, kako bi rekao Preradović, vodi našu umjetnu epiku. Prostonarodna pjesma ima već svoga Kraljevića Marka, pa zato i nije dala Zrinjskomu onoliko mjesta, koliko bi zaslužio. Obradbu sigetskoga boja nahodimo u staroj bugarštici, koja nam odaje svu naivnost prostonarodnoga stvaranja.

Malo godina iza samoga boja prikazuje nam sigetsku katastrofu već u XVI. stoljeću Zadranić Karnarutić; njegovo je djelo prvi hrvatski ep s narodnom gradnjom i ujedno najstariji štampani izvor za sam boj. Predavač ocjenjuje Karnarutićevo djelo, te pokazuje, koliko je na nj utjecala Marulićeva „Judita“. U samom djelu Karnarutićevu nahodimo još stil renaissance, te bi se moglo reći, da je „Vazetje“ oplemenjena kronika. Vriedno je iztaknuti, da se već u Karnarutića javlja tendencija protiv protestantizma, koji je podupirao sâm Juraj Zrinjski.

U XVII. stoljeću razbujao se u Italiji marinizam, koji pod drugim imenima nahodimo i u ostalim zapadnim zemljama Europe; to je pravi barok poezije. Klice ovomu bombastu vidimo već i u Tassa, koji je bio uglednikom pjesniku „Sirene“ i Minčetiću. Pored Zrinjskoga i Minčetića opjevao je sigetskoga junaka na koncu istoga stoljeća i Vitezović u „Odljenju“, koje je sasvim ugrezlo u marinizam, u idilsku sentimentalnost. Ocjenjujući „Zrinijadu“, predavač ponajprije iziće Tassovu nauku o načinu, kako valja u epskoj pjesmi miešati historiju i prekoprirodnu mašineriju, a onda prikazuje, kako je postupao Nikola Zrinjski, mađarski pjesnik, i hrvatski prevodilac, njegov brat Petar. Pokazujući rezultate Ivekovićeve i Jagićeve o tom pitanju, govori pisac o Smoljaniću, koji je po svoj prilici i ponukao Petra, da izprvičeni svoj prievod preradi, a onda iznosi na vidjelo, koliko se traga nalazi Karnarutićevu utjecaju (n. pr. u opisu turske vojske, sultanova konja i njega samoga, u pojedinim metaforama i dr.) I „Zrinijada“ navaljuje na protestantizam, te joj je upravo osnovna misao, da je sigetska katastrofa kazan Božja. Iza toga predavač iziće zasluge Zrinjskih za književnost hrvatsku, poimence je Petar

Zrinjski pokazivao težnju, da bude ne samo junak i pjesnik, nego i mecenat književnosti. Prema tomu ga i shvaća Minčetić u „Trublji slovinskoj“, koja je napisana na način Tassovih canzona vrveći concettima po tadašnjoj modi. I Tasso rado prikazuje genealogije svojih slavljenika. Minčetić je iztakao od Petrovih predja samo Nikolu sigetskoga. Dok se Gundulić nadao, da će poljska ruka predobiti Carigrad, Minčetić je uvjeren, da bi samo Petar mogao protjerati Turke. Dok Karnarutić i Petar Zrinjski pjevaju Marulićevim dvanaestercem, Minčetić se drži osmerca, koji je u ono doba u Dubrovniku već uhvatio čvrst korien.

I Zrinijada i „Trublja“ odišu vitežkim, aristokratskim duhom, te su namijenjene inteligentnim ljudima. Vitezović bi želio sigetsku gradju popularizirati, ali nije odabrao pravoga puta; u „Odiljenju“ se nahode i očiti tragovi narodne pjesme, ali je Vitezović volio poći strujom, koja je bila u modi. Vitezovićevo „Odiljenje“ imade u I. i II. dielu same govore i listove, u III. je dielu idilski razgovor izmedju putnika i jeke, a u IV. su dielu same nagrobnice. Kako se Vitezović u prva tri pjevanja drži stiha, koji nahodimo i u Zrinijadi, tako je u njoj našao pobudu i za to, da u obliku govorâ i pisama sentimentalnim idilskim tonom obradi sigetski boj. Ima u „Zrinijadi“ nekoliko sličnih govora i listova, al osim Zrinijade našao je Vitezović u „Sireni“ i lirske pjesme, koje su pune marinizma, a i — nagrobnice. Predavač pokazuje potanko sve sveze izmedju Vitezovića i „Sirene“, ocjenjuje kompoziciju samoga Vitezovićeve djela i sve nevolje, u koje je pjesnik poradi svoje koncepcije zapao; IV. dio upravo i nema druge svrhe, nego da pjesnik o pojedinim junacima kaže, što nikako nije mogao strpati u predjašnje govore i listove;

ali se tako dogodi, da se mnoge nagrobnice ne mogu razumjeti bez — „Sirene“ (n. p. nagrobnica o Alderanu).

Nova, nacionalna struja ulazi u hrvatsku poeziju s Kačićem; dok su predjašnji pjesnici pretežito pokrajinski, Kačiću se otvara sree svega naroda. U Dubrovniku poslije potresa, koji mu je polomio krila, utjecajem Isusovacâ javlja se snažan latinizam, te dubrovačkoj latinskoj školi u XVIII. stoljeću nema gotovo premice u suvremenoj Europi. Dok je ovaj utjecaj n. p. u Češkoj zatamljivao tri stoljeća narodnu rječ u književnosti, u nas na sreću pjesništvo živi bez prekida kao i u Poljskoj. Pa i sami latinisti u gaju svoje poezije traže i nalaze „ilirске Muze“. Upravo u času prieloma javlja se Kačić, te daje i obradbi sigetskoga boja novu signaturu. S njim se počinje upravo drugi period poslije Karnarutićeva. Akademik ocjenjuje Kačićevu pjesmu o Sigetu i izpoređuje jê s bugaršticom.

U XIX. stoljeću preporadja se hrvatski narod pod utjecajem romantičkih ideja, te predavač pokazuje, kako se romantika grli s narodnom pjesmom i kako se mienja od ilirizma do 80. godina. Poslije toga javlja se realizam, koji takodjer nije prost od romantičkih elemenata. Kako su njemački romantici držeći se gesla „Patriotizam i srednji vjek!“ iznosili staronjemačke pjesme pored prostonarodnih, tako su se Ilirci hvatali i stare dubrovačke i dalmatinske poezije, to im je bio — srednji vjek. Ali se do skora morao zamietiti nesklad, te je već Vraz stao odvrćati od starih „klasika“. Samo genijalni Mažuranić umio je u „Čengić-agu“ unieti i elemente stare poezije bez štete po samo djelo. Što Ilirci nijesu obradili sigetskoga boja, valja odbiti na to, što je već 1836 Moyzes objelodanio „Odiljenje“ P. Vitezovića i što je Marjanović 1840 priopćio prievod Körnerove tragedije. Predavač ocjenjuje Marjanovićev prievod i iztiče,

kako je ovaj slabi prievod mogao zanieti Ilirce s pozornice. Ovaj se prievod prikazivao i za jubileja (1866) s liepim epilogom Dim. Demetera. Za jubileja razbujala se literatura o Zrinjskom: Mesić je štampao svoju monografiju, a Jagić i Iveković svoje studije o Zrinijadi; na pjesničkom polju javlja se sva sila pjesnikâ, te predavač ocjenjuje glavna djela. Pjesma I. Trnskoga patriotična je kronika u narodnom stihu, a Vežić se povodi za „Čengić-agom“ i u kompoziciji i u pojedinostima (poimence u 3., 4. i 5. pjevanju), te predavač pokazuje, kakove je promjene učinio Vežić u II. izdanju i zašto je mienjao prema svojoj glavnoj tendenciji, da se pokaže dobra posljedica valjana uzgoja materinskoga i da se opravda potreba sloge između Hrvatâ i Srbâ. Iza toga napominje predavač pojedine manje pjesme o Zrinjskom, pa osobito iztiče Preradovićevu odu kao biser među njima.

Skoro iza jubileja, g. 1869. javlja se Dežmanov „Zrinjski“, koji ima 24 pjesme. Dežman je htio hrvatskomu narodu podati slike iz života idejalnoga junaka na način, kako čini narodna poezija, koja takodjer ne poznaje organske epske cjeline, nego iznosi samo pojedine momente u samostalnim pjesmama. Dežman upravo želi, da Hrvatima podade nova Kraljevića Marka. Predavač pokazuje, kako je Dežman idejalistično postupao u svojem poslu i kako se nastojao ukloniti monotoniji, te iznosi u pojedinim primjerima, kako je pjesnik gotove motive narodne pjesme prenio u svoje djelo.

Tri decenija poslije jubileja obradjuje sigetski boj Talija, te predavač ocjenjuje Badalićeve rieči za Zajčevu operu, Banovu tragediju i Dragošićev „Siget“, u kojemu je pisac znajući, da je sigetski boj epske prirode, a sâm Zrinjski bez tragične krivnje, volio samu sigetsku katastrofu prikazati u refleksu.

Dok su sve dojakošnje obradbe odisale nepomirljivostu između sigetskih junaka i turske vojske, Štafić u svoj ep „Vjerne sluge“ (1898) unosi novu tendenciju, koja se javlja u našoj literaturi poslije okupacije Bosne. Ocjenjujući „Vjerne sluge“ predavač pokazuje, kako je pjesnik Sokoloviću povjerio zadatak, da bude zastupnik ove tendencije, te izvodi paralelu s Mickiewiczim „Konradom Wallenrodom“.

Na koncu predavač iztiče, da uporedo s umjetnom poezijom, i to poimence epikom traje četiri stoljeća i teška borba hrvatskoga naroda za život, te da je upravo poradi toga Nikola Šubić Zrinski umjetnoj poeziji epskoj postao i ostao personifikacijom narodnoga junačtva.
